

"Medieval Chronology. Theory and Practice"

by R. Dean Ware

teoksessa James Powell (ed.), *Medieval Studies. An Introduction*, s. 252 - 277.

Historiallisten tapahtumien järjestäminen ja niiden välisten aikojen laskeminen vaatii jonkin kronologisen järjestelmän käyttämistä. Tekninen kronologia on tällaisten ajoitusmenetelmien tutkimusta.

(eng. calender = kal^{an}teri, paperin kiillotin; calend^{ar} = kal^{en}teri)

The Civil Calendar

Keskiajan siviilikalenteri oli Caesarilta periytynyt Juliaaninen kalenteri, joka perustui aurinkovuoteen, minkä takia siinä on säännöllinen karkausvuosi. Nykyisestä keskiaikainen kalenteri erosi päivien määrittelyssä. Kalendas, Nonas ja Idus toimivat kaikkien muiden päivien määrittäjinä. Kalendas on kuun ensimmäinen. Idusin jälkeen laskettiin päiviä seuraavaan Kalendasiin, oudosti inkluusiivisesti. Iduksen sijoitus vaihteli kuukauden mukaan hieman ja Nonae taas oli sitä edeltävä (inkluusiivisesti laskettu) 9. päivä. Esim.

1. Jan = Kalendas Januarias

4. Jan = Pridie Nonas Januarias

5. Jan = Nonas Januarias

11. Jan = III Id. Jan.

12. Jan = Pridie Idus Januarias

13. Jan = Idus Januarias

(14. Jan = prima die kalendarum Februarii)

30. Jan = ante diem III Kalendas Februarias

Karkauspäivä sijoitettiin 23. ja 24. väliin helmikuussa ja sitä pidettiin 24. päivän tuplaantumisenä. Koska päivä on VI Kal. Mart., toinen "sama päivä" on dies bissextus, josta johtuu karkausvuoden nimitys bissextile (esim. ransk. année bissextile = karkausvuosi).

Keskiajalla Pridie saatettiin korvata numerolla ja joskus Ideksen jälkeen päiviä laskettiin eteenpäin (eikä taaksepäin, kuten yleensä). Esim. 14 Jan = prima die kalendarum Februarii. Myöhäiskeskiajalla päivien laskeminen kuun alusta eteenpäin (kuun 1., 2., jne.) yleistyi.

The Ecclesiastical Calendar

Etenkin myöhäiskeskiajalla kirkollisen kalenterin juhlapäivien käyttö päivien määrittelyyn yleistyi roomalaisen systeemin kilpailijana. Yleensä vain merkittävimpiä juhlapäiviä käytettiin näin, mutta pienemmilläkin pyhimyksillä saattoi olla paikallisesti vaikutusta myös ajonlaskuun. Tärkeiden pyhimysten (John, Thomas, Luke, Andrew, Lawrence, Nicholas ja Peter) juhlapäiviä käytettiin ajanlaskussa yleisemminkin.

Kirkollisen kalenterin kiinteät päivät:

(* Marian juhlapäiviä)

Tammikuun 1. - Christmas

Tammikuu 6. - Epiphany

Tammikuu 24. - Nativity of St. John the Baptist (juhannuspäivä)

Helmikuun 2. - Purification or Candlemass*

Maaliskuun 25. - Annunciation or Lady Day*

Elokuun 15. - Assumption*

Syyskuun 8. - Nativity*

Syyskuun 14. - Exaltation of the Cross

Syyskuun 29. - St. Michael's Day or Michaelmas

Marraskuun 1. - All Saints Day

Pääsiäiseen liittyvät päivät (Shrove Tuesday, Ash Wednesday, Ascension Day, Pentecost, jne.) vaihtelevat päivämäärää eri vuosina ja voivat siirtyä maksimissaan 35 päivän välillä.

Juhlapäivien lisäksi käytettiin päivän ilmoittamisessa myös menettelyä nimeltä "introitus": tällöin päivä ilmoitettiin sinä päivänä messussa käytetyn raamatun kohdan alun mukaan. Tätä käytettiin etenkin pääsiäisen lähellä molemmin puolin.

Lisäksi aatot ja "oktaavi" tai utas, 8. päivä juhlan jälkeen, olivat yleisesti tunnettuja ajanmääreitä.

Viikonpäiviä harvemmin käytettiin. Pakanalliset nimet ovat säilyneet hyvin, mutta kirkolla oli myös omat nimityksensä niille. Klassisen latinan "feria" (juhlapäivä) otettiin tarkoittamaan yleisesti päivää, jotka taas olivat numeroituja. Niinpä esim. feria secunda on tiistai. Feria priman tilalla usein dies dominicus tai dominica (vrt. ransk. dimanche) ja feria septiman tilalla usein hepreasta lainattu sabbatum tai dies sabbati (vrt. ransk. samedi).

Päivä jaettiin valon (dies) ja pimeyden (nox) periodeihin, molemmat 12 tuntisia aamunkoitosta iltahämärään. Tuntien pituus vaihteli vuodenaikojen mukaan, myös kellojen ollessa käytössä myöhäiskeskiajalla.

Kellonaikoja yleisemmin käytettiin luostarien horariumia:

Laudus (dawn)

Prime (daybreak)

Terce (morning)

Sext (midday)

Nones (afternoon)

Vespers (evening)

Compline (nightfall)

Matins (midnight)

Tärkein ruoka syötiin iltapäivällä, nones, joka siirtyi kai nälän takia aiemmaksi, mistä johtuneen eng. "noon" (keskipäivä).

The Beginning of the Year

Vuoden alun sijoitus vaihteli. Kaksi roomalaista laskutapaa oli laajasti käytössä. Yksi aloitti tammikuun alusta, toinen syyskuun alusta. Vaikka ensimmäinen oli harvinaisempi, tunnettiin 1. tammikuuta silti yleisesti uuden vuoden päivänä! Syyskuussa alkoi roomalainen fiskaalinen vuosi eli verovuosi, jota myös pitkään käytettiin.

Muut vuoden aloituspäivät olivat kirkollisia: 25. maaliskuuta (Annunciation), 25. joulukuuta (Nativity of Christ) ja jopa pääsiäinen (ylösnousemuksen päivä), sen liikkuvuudesta huolimatta.

Christian and Other Eras

Vuosien numeroinnin Kristuksen syntymän perusteella keksi 500-luvulla Dionysius Exiguus. Aloitusvuosi kyseenalainen. Koska vuotta 0 ei tässä systeemissä ole, astronomit laskevat vuoden 1 eaa vuodeksi 0, vuoden 2 eaa vuodeksi -1 ja vuoden 3 eaa vuodeksi -2, voidakseen laskea aikoja aritmeettisesti ilman korjauksia. Tavanomaisia vuosilukuja eaa ja jaa käytettäessä on kuitenkin huomattava, että vuoden 1 eaa alusta vuoden 1 jaa loppuun on vain 2 vuotta, ei kolmea. Niinpä Seneca (4 eaa – 65 jaa) kuoli n. 67-, ei n. 68-vuotiaana. Laskukaava on siis

$$\text{Kuolinvuosi} - (-\text{syntymävuosi eaa}) - 1 - 1^*$$

* Toinen "-1" tulee siitä, että vauvat ovat syntymävuonnaan nollavuotiaita.

Ajanlaskumme vuodet eaa ja jaa												
eaa						jaa						
6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	
Aritmeettiset vuodet												
-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5	6	

Keskiajalla käytettiin myös muita ajanjaksoja (era), kuten olympiadeja ja vuosia Rooman perustamisesta eli A.U.C., Ab Urbe Condita, jonka aloitusvuodeksi on yleensä laskettu 753 eaa. Bysantiumissa jopa laskettiin vuosia (annus mundi) oletetusta Luomisesta syyskuun 1. vuonna 5509 eaa meidän ajanlaskumme mukaan. Juutalainen ajanlasku alkaa vuodesta 3761 eaa meidän laskutavallamme.

Islamilainen ajanlasku perustuu kalifi Omarin kalenteriin, joka tehtiin muutama vuosi Profeetan kuoleman jälkeen. Muhammedin muutto (immigration), eli hegira Mekasta Medinaan aloittaa tässä kalenterissa vuoden, ollen ensimmäisen kuukauden ensimmäinen päivä, A.H. 1 (anno Hegirae), joka on meille 16. heinäkuun 622. Islamilainen kalenteri on koraanin mukaisesti lunaarinen. Siinä on 12 kuukautta, joissa vuorotellen 30 tai 29 päivää. Karkausvuosia on 30 vuodessa 11, karkauspäivä lisätään vuoden loppuun. Islamilaisten vuosien muuttamiseksi meille ymmärrettävään muotoon on helppo, vaikkakin hieman summittainen kaava (jossa "iv" on islamilainen vuosi):

$$a = iv - iv * 3\% + 621,5 \quad \text{eli} \quad a = iv * 0,97 + 621,5$$

Islamilainen päivä alkaa koraanin mukaan muistaakseni auringon laskusta.

The Indiction

Kaikista keskiajalla käytetyistä kronologisista laskutavoista sille tyypillisin on lasku indiktiovuosien perusteella. Tämä laskutapa oli käytössä koko Euroopan alueella 300-luvulta aina 1300-luvulle asti.

Indiktio oli alunperin verotuksen uudelleenarviointien välinen aika. Se on luultavimmin peräisin 200-luvun lopun Egyptistä, vaikkei tästä ole täyttä varmuutta. Varmana tiedetään se, että syklin pituus säädettiin vuoteen 312 mennessä 15 vuoteen, ja että vuosisadan lopulla se oli laajalle levinnyt, ainakin kirkollisten kirjoittajien joukossa. Paavillinen arkisto otti tämän laskutavan käyttöön 400-luvun lopulta lähtien.

Alun perin sana *Indictio* tarkoitti koko viidentoista vuoden kiertoa, mutta ajan laskennassa indiktioivat olivat yksittäisiä vuosia, joita merkittiin roomalaisilla numeroilla I (*Indictio prima*) – XV . Indiktiovuosi alkoi syyskuun 1. päivänä ja päättyi 31. lokakuuta seuraavana vuonna, ja näin ollen sykli koostui yhden vuoden neljästä viimeisestä ja seuraavan kahdeksasta ensimmäisestä kuukaudesta. Tämä tapa jatkui 700-luvulle asti.

Indiktiovuoden laskeminen päivämäärästä voitiin tehdä kahdella eri tavalla. Ensimmäinen tapa oli yleisin, mutta toista tapaa pidettiin helpompana ja se oli erityisen sopiva 300-, 600-, 900- ja 1200-lukujen kohdalla.

1. vuosiluvusta vähennetään 312, jaetaan loppu luvulla 15 (jos tulos on 0, kyseessä on viidestoista indiktiovuosi, *Indictio XV*)

$$(\text{vuosiluku} - 312) / 15$$

- vuosi 328 $\rightarrow (328 - 312) / 15 = 1$ (ei jakojäännöstä) $\rightarrow$ *Indictio XV*
- vuosi 2006 $\rightarrow (2006 - 312) / 15 = 1694 / 15 = 112$ ja $14/15 \rightarrow$ *Indictio XIV*

2. vuosilukuun lisätään luku 3 ja sen kymmenet ja yhdet jaetaan luvulla 15

$$(\text{vuosiluku} + 3) / 15$$

- Paavi Gregorin kuolema vuonna 604 $\rightarrow (604 + 3) / 15 = 7 / 15 \rightarrow$ *Indictio VII*
- Hastingsin taistelu 14.10. 1066 $\rightarrow (66 + 3) / 15 = 4 / 15 \rightarrow$ *Indictio V*

Molemmissa laskutavoissa on muistettava, että 1. syyskuuta jälkeen alkaa uusi indiktiovuosi, joten esimerkiksi Hastingsin taistelu, joka käytiin lokakuussa, on jo seuraavaa indiktiovuotta.

700-luvulla keskiajan suurin ajanlaskija, Bede, aloitti uuden indiktiovuosien laskutavan vahingossa, sekoittaen alkuajaksi syyspäiväntasauksen (24.9.). Näin syntyi Englannissa 'bedeniläinen' laskutapa, jossa vuosi siis alkoi syyskuun ensimmäisen päivän sijaan 24. päivänä. Se levisi Eurooppaan myöhemmin Ranskan ja Saksan

kuninkaiden arkistojen kautta. Paavillinen arkisto piti aiemman 'kreikkalaisen' indiktiojärjestelmän käytössä vuoteen 1087 asti, vaikka muualla sitä ei enää käytetty.

Näiden kahden rinnalle syntyi 1000-luvulla 'paavilliseksi' tai 'roomalaiseksi' kutsuttu kolmas vuosien laskemisen muoto, jonka vuodet alkoivat 25. joulukuuta. Tämä on luultavimmin syntynyt eräästä toisesta laskutavasta, jota katolinen kirkko käytti noin sadan vuoden siirtymässään 'kreikkalaisesta' (ensimmäinen) 'bedeniläiseen' laskutapaan.

Vaikkei induktiovuosien laskeminen ei ole kaikkein vaikeaselkoisin tapa ajanlaskutavoista, monet laskijat lisäsivät merkintöjensä perään fraasin "enemmän tai vähemmän" ollessaan epävarmoja tietojensa oikeudesta.

The Regnal Year

Toinen, erittäin yleinen ajan laskemisen tapa keskiajalla oli käyttää pohjana sen aikaisen hallitsijan vallassaolovuosia, eli hallintovuosia. Tämä tapa oli vaikea, ja laskennan periaatteiden vaihdellessa paikasta ja ajanjaksosta toiseen, mitään yleistä ja yhtenäistä laskutapaa ei voida saada.

Tässä laskutavassa ajan laskeminen alkoi joko valtaannousun hetkestä, ensimmäisestä merkittävästä vallankäytöstä tai virallisesta kruunauksesta, täysin vailla yhteyttä kalenterivuoteen. Vuodet sovitettiin kuitenkin kalenterivuoden kulkuun joko jättämällä ensimmäinen hallintavuosi numeroimatta tai aloittamalla seuraavan hallintavuoden kalenterivuoden mukaisesti.

900-luvun loppupuolella yleisin käytäntö oli laskea valtakausi alkavaksi kruunauksesta, joka järjestettiin joko heti valinnan jälkeen tai pienellä, muutaman viikon tai kuukauden, viiveellä (poikkeus: kuningas Edgardin kruunajaisia lykättiin 14 vuotta).

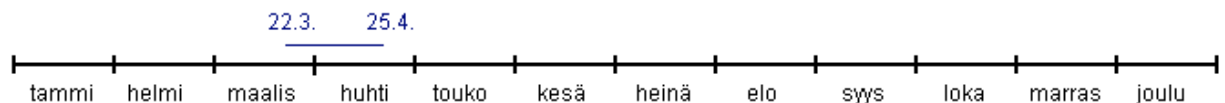
Vanhoin anglosaksikuninkaiden valtakausien laskemistapaa ei täysin tiedetä, mutta todisteet viittaisivat heidänkin käyttäneen tätä laskutapaa.

Vuosien pituudet saattoivat vaihdella suuresti, esimerkiksi Englannin kuningas Juhanan hallituskauden ajanlasku perustui liikkuvaan juhlapäivään (14. päivä pääsiäisen jälkeen), joten vuodessa saattoi olla niinkin vähän kuin 349 ja niinkin paljon kuin 384 päivää.

The Date of Easter

Nicean konsiilin vuonna 325 laatiman laskutavan mukaan pääsiäinen on ensimmäinen sunnuntai sen täyden kuun jälkeen joka on joko kevätpäiväntasauksen päivänä tai sen jälkeen. Päiväntasaus päätettiin olevaksi 21. maaliskuuta.

Tämä johti siihen, että pääsiäisen juhlinnan aikaväli oli 35 päivää, lähes 1/10 vuotta

- aikaisintaan 22. maaliskuuta (jos täysikuu tulee päiväntasauksena 21.3. ja silloin on lauantai)
- myöhäisin päivä on 25. huhtikuuta (jos täysikuu on juuri ennen päiväntasausta 20.3. ja seuraava täysikuu 18.4. sattuu olemaan lauantai)

Täytyy muistaa, että pääsiäistä juhlittiin näinä päivinä vain noin kerran vuosisadassa, eli yleisintä on, että pääsiäispäivä sijoittui niiden väliin.

Tämä on totta kai erittäin monimutkainen tapa laskea kristinuskon tärkeimmän juhlan sijainti, joten yrityksinä aikaansaada yksinkertaisempia ohjeita pääsiäispäivän viettoon luotiin monia erilaisia syklejä, joiden avulla numerot 7 (päivien määrä viikossa), 29,5 (päivien määrä kuukausissa) ja 365,25 (päivien määrä vuodessa) pyrittiin harmonisoimaan.

Kristillisen ajanlaskun keksijä, Dionysius Exiguus otti vuonna 532 pääsiäisen laskemiseksi käyttöön Metonisen syklin, joka on 19 vuoden kuunkiertojen sykli, jonka jälkeen kuu on täysin samassa paikassa. Tämä perustuu siihen laskelmaan, että kuu on aina 11 päivää vanhempi kuin edellisenä vuonna. Vuonna 532, Dionysiuksen luettelon ensimmäisenä vuonna, täysikuu on 20. maaliskuuta ja pääsiäinen 14. sta päivänä sen jälkeen, 5. huhtikuuta. Tämä on kuitenkin maanantai, ja koska pääsiäinen on asetettu olevaksi aina sunnuntaisin (sinä vuonna 11.4.), pääsiäistä lykätään sinne asti. Pääsiäispäivä näin ollen vaihtelee välillä 6.4. – 12.4, riippuen siitä, mikä viikonpäivä on 5.4.

Pääsiäispäivän päättelemisen avuksi otettiin käyttöön 'kultaisten numerot' I – XIX määrittämään sekä kuun asemaa 22.3. (tai minä tahansa päivänä) että pääsiäisen paikkaa. Vuoden 532 kultainen numero oli I, kuten jokainen seuraava 19. sta vuosi. Jokaisena vuonna, jonka kultainen numero oli I, oli uusi kuu 22.3. ja pääsiäinen 5.4. (tästä siis aina laskettiin kuitenkin seuraavaan sunnuntaihin).

Maaliskuun 23. päivän epaktien löytämiseen mistä tahansa vuodesta on kehitetty laskukaava:

$$\text{vuosiluku} : 19 * 10 / 30$$

Myös kultaisen numeron selvittämiseksi on laskukaava (jos tuloksena on 0, kultainen numero on XIX):

$$(\text{vuosiluku} + 1) / 19$$

Pääsiäisen oikean päivän eli sunnuntain selvittämiseksi on tuotu käyttöön 'dominikaaninen kirjain', jossa kirjaimet A – G merkitsevät väliä 1.1. – 7.1. ja samalla tavalla merkitään vuoden jokainen päivä. Tärkein näistä kirjaimista pääsiäissunnuntain selvittämiseksi on ensimmäinen dominikaaninen kirjain, joka on käytössä vuoden ensimmäistä sunnuntaina, sillä vuoden joka toisella sunnuntailla on sama kirjain.

Loppuvuoden muistamista helpottaa kaava, jossa tammikuun 1. päivänä (karkausvuonna 2.1.) on sama kirjain kuin 1.10. ja 1.2. (karkausvuonna 2.2.) on sama kirjain kuin 1.11.

Joka vuosi alkaa yhden päivän myöhemmin kuin edellinen

Metoninen sykli oli vain yksi monista sykleistä joita saattoivat auttaa pääsiäispäivän määrittelyssä. Eri tapojen kilpaillessa paremmuudesta luotiin Whitbyn neuvostossa vuonna 664 *Annus Magnus*, suuri sykli, jossa oli osia monen eri syklin toimintaperiaatteista. Tästä tulikin ”Paschal Cycle”, joka toistaa monien laskutapojen kaavat joka 532 vuosi.

Uudempaa kirjallisuutta

- Chapman, Alison A.: "Now and Then: Sequencing the Sacred in Two Protestant Calendars". *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, Winter 2003.
- Greenway, Diana E.: "Dates in History: Chronology and Memory". *Historical Research*, June 1999.
- Kovács, Árpád: "The Principles behind the Unusual: Easter Date in Spain on 21 March 577". *Mirator*, kesäkuu 2005.
- Bergen, Saskia van: "De middeleeuwse kalender ontcijferd", *Kunstschrift*, Volume 46:6, (2002), 14-21, 46.
- Borst, Arno: *Die karolingische Kalenderreform*, 1998.
- Cappelli, A. *Cronologia, Cronografia e Calendario Perpetuo*. 1906. 3d ed., 1969.
- Edson, Evelyn: *World maps and Easter tables: medieval maps in context*, 1996.
- García Sanz, Arcadi: "Epactes i datacions lunars al Calendari Julià.", *Estudis castellonencs*, Volume, 6, (1994-1995), 605-616.
- Gonzales, M. A. Castiñeiras: "El calendario medieval hispano, textos y imagines", 1996.
- Grotefend, H. *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*. 2 vols. in 3 pts. 1891-98.
- Grotefend, H. *Taschenbuch der Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*. 1898. 10th ed., edited by Th. Ulrich, 1960.
- Hines, John: "The pace of change: Studies in early-medieval chronology", 1999.
- Jaritz, Gerhard: *Time and eternity: the medieval discourse*, 2003.
- Mall, Hiimäe: *Der estnische Volkskalender*, 1998.
- Terch, Harold: "Unruhe im Weltbild, Darstellung und Deutung des zeitgenössischen Lebens in deutschsprachigen Weltkroniken des Mittelalters", 1996.

Tarkemmin artikkeleista

Árpád Kovács:

The Principles behind the Unusual: Easter Date in Spain on 21 March 577

Mirator, kesäkuu 2005

Vuonna 577 jaa espanjalaiset sekä jotkut Gallian kaupungit juhlivat pääsiäistä maaliskuun 21:nä, kun muualla frankkien valtakunnan alueella sitä juhlittiin vasta 18.3. Pieneen eroavaisuuteen ei ole suuremmin kiinnitetty huomiota. Syiksi poikkeamaan esitettiin esimerkiksi kevätpäiväntasausta ja kristinuskon erästä opinsuuntaa, areiolaisuutta. Árpád Kovács korjaa tulkintoja ja esittää juhlinnan päivämäärän valinnan johtuneen aivan eri syistä.

Kovács tuo esiin teorian toisensa jälkeen ja mielestään kumoaa ne. Teoria pääsiäispäivän liittamisestä kevätpäivänseisaukseen on hatara, sillä sinä vuonna kevätpäiväntasausta oli laskettu vasta 25.ksi päiväksi, kun ”poikkeavaa” pääsiäistä juhlittiin jo 21.3. Mitään muuta yhteyttä näiden kahden tapahtuman välillä ei ole.

Areiolaisuus oli antiikin ajalla perustettu kristinuskon opinsuunta, jonka mukaan Jeesus oli Jumalan ensimmäinen luomus, eikä suinkaan tasapuolinen osa häntä. Paheksutusta (katolilaisille) ’kerettiläisellä’ tavalla vietetystä kristinuskon yhdestä tärkeimmästä juhlapäivästä olisi varmasti jäänyt jälkiä silloisten suurmiesten kynistä, mutta kuten Kovács todistaa, mistään ei ole löytynyt vihjauksia siihen, että areiolaiset ja katolilaiset olisivat juhlineet pääsiäistä eri päivinä.

Vuoden 577 erikoisena vietetty pääsiäinen pohjaakin Kovácsin mukaan mitä todennäköisimmin paikalliseen erikoisjärjestelmään (”table”, ”latercule”), joka oli lähtöisin antiikin Roomasta ja oli kokenut muutoksia viidennen vuosisadan kansainvaelluksissa. Kovácsin mukaan Iberian niemimaalla (nykyinen Espanja, Portugali ja Andorra) otettiin entisen tavan rinnalle paikallisten tapa, sillä goottien valloitusten jälkeen yhteydenpito muihin Rooman entisiin provinsseihin kävi erittäin vaivalloiseksi. Vaikka näitä pääsiäisen ajankohdan laskemiseen käytettyjen järjestelmien muistiinpanoja ei ole vielä löydetty, Kovács uskoo niiden olemassaoloon.

Alison A. Chapman:

Now and Then: Sequencing the Sacred in Two Protestant Calendars

Journal of Medieval and Early Modern Studies, Winter 2003

Artikkeli kertoo kahdesta Englannin reformaation päätektististä, jotka ovat John Foxen "Acts And Monuments" (a.k.a. "Book of Martyrs") ja arkkipiispa Thomas Cranmerin "Book of Common Prayer" (a.k.a. "Prayer Book"). Molemmissa on kalenteri keskeisessä osassa. Niistä ensimmäisessä luetellaan protestanttiset marttyyrit aikajärjestyksessä, toinen ohjaa käymään Raamatun läpi vuoden aikana, "lineaarisesti" lukemalla (siis hyppimättä kohdasta toiseen). Protestanteille aika oli paikkaa tärkeämpi marttyyrien kontekstina. Tämä oli iso ero keskiajan (katolilaisesta) paikkoihin sidotusta pyhiinvaelluskulttuurista. Keskiajan pyhimyskalentereissa pyhimysten kronologinen järjestys oli samantekevää, mutta protestantit siis erosivat tästä radikaalisti. Katolisille menneisyys pyhimyksineen oli läsnä ja pyhimyksiä voi pyytää apuun – protestanteille marttyyrit yms. olivat vain menneisyyden esimerkillisiä ihmisiä, joiden mallia voi seurata. Raamatun lukeminen vuoden aikana järjestyksessä alusta loppuun tukee käsitystä Raamatusta yhtenäisenä historiallisena kertomuksena ja siten sopii hyvin protestanttien ajattelutapaan. Protestanttien kalenterien yleistyessä syntyivät myös yksityisille ihmisille tarkoitettut kalenterit, almanakat, yms.

Diana E. Greenway:

Dates in History: Chronology and Memory

Historical Research, June 1999

Artikkelissa käydään läpi ajanlaskun historiaa. Tässä lyhyesti sisältöä.

Romaan valtakunnan aikanaan ei tavallisten ihmisten käytössä ollut tarkkoja päivämääriä kertovia lähteitä, joten historian ajoitus tapahtui henkilöiden ja virkojen mukaan, ja tapahtumien järjestys (ja kertominen järjestyksessä) oli keskeistä. Sama jatkui kauan, eikä ole nykyäänkään harvinainen tapa muodostaa käsityksiä menneisyydestä. Nykyään yleensä tarpeettomaksi on kuitenkin jäänyt vielä keskiajalla erittäin yleinen ja tärkeä ajoituskeino: tapahtumien "synkronointi" eri ajanlaskutapoja käyttäen.

Ajanlaskun "absoluuttista" lähempänä olevia tapoja ovat sellaiset, jotka perustuvat (oletettuihin) erittäin merkittäviin tapahtumiin, kuten Exodus, Rooman perustaminen, ensimmäinen Olympiadi. Tällaiseen ajanjaksoon ("era") perustuvaa ajanlaskua on käytetty ilmeisesti ensimmäisen kerran Babyloniassa, kun sen valloittaneet Seleucidit valitsivat ajanlaskunsa alkupisteeksi dynastiansa perustajan Seleucus I:n.

300-luvulta vuoteen 1483 asti keskeisimmät kronologiset lähdeteokset olivat Eusebioksen Kronologiset Kaanonit. Ajan laskeminen kristuksen oletetusta syntymästä alkoi kuitenkin lähes vahingossa ja vasta 500-luvulla. Tuolloin Dionysius Exiguus otti käyttöön ilmaisan "A.D." ja käyttämämme ajanlaskutavan. Sen aloitusvuoden valinnan perusteluja ei tiedetä. (Sen vastinpari "e.Kr." keksittiin vasta 1600-luvulla.)

Keskiaiset annaalit (vuosittain etenevät historiateokset) perustuivat aluksi "pääsiäistaulukoiden" marginaalimerkintöihin, mutta irtosivat sitten omaksi lajikseen. Pääsiäistaulukkoja tarvittiin pääsiäisen ajoittamiseen, mikä oli hankalaa. Asiaa ei helpottanut keskiaikaisen ajanlaskun sekavuus. Kalenterivuosi kuitenkin tuolloin alkoi tammikuun ensimmäinen päivä. Se perustui vanhaan roomalaiseen kalenteriin, kuten myös viikko, joka oli lyhennetty roomalaisten 8-päiväisestä 7-päiväiseksi juutalaisvaikutuksen takia (juutalaiset olivat omaksuneet sen babylonialaisilta).